

ZAGREB

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidat: mr. sc. PETAR PRELOG, asistent u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu
Mentor: dr. sc. Zvonko Maković, izvanredni profesor

Naslov disertacije: SLIKARSTVO UDRUŽENJA UMJETNIKA *ZEMLJA* I NACIONALNI LIKOVNI IZRAZ

Povjerenstvo za obranu disertacije:

dr. sc. Tonko Maroević, znanstveni savjetnik (predsjednik)

dr. sc. Zvonko Maković, izvanredni profesor

dr. sc. Frano Dulibić, docent

Datum obrane disertacije: 22. prosinca 2006.

SAŽETAK

Udruženje umjetnika *Zemlja* skupina je s najjasnije artikuliranim umjetničkim programom u međuratnom razdoblju i prva u povijesti hrvatske umjetnosti koja je umjetničkom stvaralaštvu dodijelila aktivnu društvenu ulogu. Njezino djelovanje bilo je obilježeno prvenstveno idejom o sudjelovanju umjetnika u "društvenoj revoluciji" s pozicije lijevog političkog usmjerenja. Međutim, programski ciljevi te likovna produkcija *Zemlje* bili su obilježeni i drugim idejnim kompleksom koji se pojavljuje kao središnji problem hrvatskog umjetničkog okruženja toga vremena. Riječ je o jednom od aspekata odnosa umjetnosti i nacionalnog identiteta koji je artikuliran kroz ideju o potrebi pronalaženja nezavisnog, nacionalnog likovnog izraza. Uloga *Zemlje* i njezinih protagonista u pristupima toj ideji središnja je tema disertacije.

Upravo je odnos umjetnosti i nacionalnog identiteta imao važnu ulogu u oblikovanju modernog društva 19. i 20. stoljeća na čitavom europskom području. Likovna je umjetnost često imala presudan položaj u izgradnji kolektivnih kulturnih identiteta: njezin je zadatak bio oblikovati nacionalne identitete pronalaženjem razlikovnih karakteristika pojedinih nacija, što je dovodilo do formuliranja ideja o nacionalnim izrazima i rasprava o mogućnosti njihova stvaranja. U hrvatskoj će umjetnosti situacija od druge polovice 19. stoljeća biti slična, pa i u tom smislu hrvatska umjetnost nesumnjivo pripada europskom kulturnom kompleksu.

Težnja za uspostavom nacionalnog likovnog izraza, koju je Krsto Hegedušić postavio u ideološku bazu programa kao središnji cilj *Zemljina* djelovanja, bila je određena složenim sklopom

obilježja. Prvo, ta je ideja posjedovala izraženu determinističku komponentu, usko povezanu s perenijalističkim shvaćanjima nacionalizma i prinosa nacionalnom identitetu. Drugo, bila je određena negativnim stavovima prema suvremenoj europskoj, a posebice francuskoj umjetnosti. Treće, bila je bitno obilježena usmjerenošću na ruralni kompleks, kako motivski, tako i ugledanjem na obilježja pučkog umjetničkog stvaralaštva. U skladu s time, a što je četvrto važno obilježje Hegedušičeve i *Zemljine* težnje za nacionalnim likovnim izrazom, načela primitivizma pojavljuju se kao formalni temelj takva izraza. Naposljetku, u tom idejnom kompleksu povezuju se ideološke i nacionalne kategorije, pa ideja o nacionalnom likovnom izrazu postaje dijelom težnje za “društvenom revolucijom”, ali i obrnuto.

Nacionalni likovni izraz koji su namjeravali ostvariti slikari *Zemlje* nije bio ustanovljen na jednojstavnosti i jednoznačnoj likovnoj formuli. Iako je Krsto Hegedušić jasno postavio formalne odrednice kojima bi se trebao ostvariti takav likovni izraz, razumljivo je da ostali slikari *Zemlje* nisu u njegovu djelu vidjeli neprikosnoveni uzor, već su, s obzirom na osnovne programske ciljeve skupine, nastojali dati osoban prinos. Pritom su najvažniju ulogu imala njihova individualna sazrijevanja određena odnosom prema suvremenim europskim kretanjima, kao i lokalnim artikulacijama likovnog moderniteta. Ipak, koliko god *Zemlju* željeli promatrati kao skup individualnih prinosa općim idejama o sudjelovanju umjetnika u “društvenoj revoluciji” i potrebi uspostavljanja naše likovne nezavisnosti, analizom najvažnijih primjera “zemljaškog” slikarstva pokazali smo da je upravo imperativ nacionalnog likovnog izraza kao oblikovatelja suvremenog nacionalnog identiteta odredio mnoge umjetničke preokupacije, bez kojih bi to slikarstvo izgledalo zasigurno mnogo drugačije.

ISPRAVAK

U tekstu Rozane Vojvode *Vrhunske umjetnine i nejasna koncepcija*, objavljenom u prethodnom broju *Kvartala* (IV-4-2006) tehničkom je omaškom na stranici 52. promijenjena datacija bjelokosnog plenarija iz zagrebačke riznice pa je umjesto “bjelokosni plenarij iz druge polovice ili kraja 11. stoljeća” otisnuto “bjelokosni plenarij iz druge polovice ili kraja 9. stoljeća”. Uredništvo se ispričava autorici i moli je da uvaži ispriku.